

Lejla Turčilo¹

Konferencija *Obrazovanje odraslih i pandemija. Izazovi. Šanse. Budućnost.*

(Neum, 23–25. 6. 2021. godine)

Cilj konferencije, ciljna grupa i broj učesnika

Pandemija koronavirusa, koja je nakratko zaustavila svijet, snažno se odrazila na sve segmente obrazovanja, pa tako i na obrazovanje odraslih, ali je DVV International nastavio s radom pružajući podršku ključnim akterima sistema u prevazilaženju izazova i posljedica pandemije.

Stoga je cilj prve konferencije o obrazovanju odraslih nakon izbijanja pandemije bio osvrnuti se na odgovore obrazovnih vlasti i organizatora obrazovanja odraslih na izazove pandemije te sagledati evropsku, regionalnu i nacionalnu perspektivu i aktuelna kretanja u obrazovanju odraslih, s posebnim naglaskom na identifikaciju potreba i primjera dobre prakse za lakše prevazilaženje sličnih kriznih situacija u budućnosti.

Konferencija je namijenjena relevantnim institucijama i organizacijama koje djeluju u oblasti obrazovanja odraslih, a prvenstveno kreatorima politika, odnosno predstavnicima obrazovnih vlasti (ministarstva obrazovanja, pedagoški zavodi i sl.) i organizatorima obrazovanja odraslih (školama, centrima i organizacijama za obrazovanje odraslih).

Konferencija „Obrazovanje odraslih i pandemija. Izazovi. Šanse. Budućnost.“ održana je od 23. do 25. juna 2021. godine u hotelu „Marea“ u Neumu u organizaciji DVV Internationala – Ureda za Bosnu i Hercegovinu, a uz finansijsku podršku Ministarstva za privrednu saradnju i razvoj SR Njemačke (BMZ). Zbog epidemioloških mjera broj učesnika bio je ograničen, te su

¹ Prof. dr. Lejla Turčilo, redovna profesorica na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu; e-mail: lejla.turcilo@fpn.unsa.ba

konferenciji prisustvovala ukupno 32 osobe iz pet kantona Federacije BiH, Brčko distrikta BiH i entiteta Republika Srpska.

Otvaranje konferencije

Nakon uvodnih riječi moderatorice prof. dr. Lejle Turčilo, koja je zahvalila svim prisutnim na dugogodišnjoj saradnji sa organizacijom DVV International – Ured za BiH, te na prisustvu samoj konferenciji, pozdravne riječi uputili su i ministri, odnosno predstavnici ministarstava obrazovanja:

- Almin Hopovac, ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona
- Ružica Mikulić, ministrica obrazovanja, znanosti, kulture i športa Županije Zapadnohercegovačke
- Arman Bešlija, ministar za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
- Zoran Bulatović, šef Odjeljenja za obrazovanje pri Vladi Brčko distrikta

Svi govornici naglasili su važnost nastavka saradnje sa DVV Internationalom – Uredom za BiH u postpandemijskom vremenu, kao i važnost kontinuiranog rada na unaprjeđenju obrazovanja odraslih, te ponovili svoju čvrstu opredijeljenost da nastave pružati sistematsku podršku razvoju obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

Konferenciju je zvanično otvorio dr. Emir Avdagić, direktor DVV Internationala – Ureda za Bosnu i Hercegovinu, naglasivši kako je riječ o događaju kojim se obilježava 21 godina kontinuirane podrške ove organizacije razvoju obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, te kako je vrijeme pandemije donijelo nove izazove, ali i nove prilike za nove aktivnosti. Konferencija je, kako je naglasio dr. sc. Avdagić, prilika da se o tim novim izazovima promisli, te da se osmisle i nove strategije djelovanja. Iako je jasno da je pandemija promijenila sve naše aktivnosti, odnosno uzrokovala mnoge poteškoće u obrazovanju uopće, pa tako i u obrazovanju odraslih, bez sumnje je ukazala i na neke nove mogućnosti koje je potrebno uključiti u projekcije i aktivnosti svih aktera u polju obrazovanja odraslih, te je dr. sc. Avdagić pozvao sve učesnike da o tome i razgovaraju na konferenciji.

Učesnici su pozvani i da poštuju sve epidemiološke mjere tokom dva dana konferencije, ali i da se aktivno uključe u sve panele, diskusije i grupni rad.

Panel-diskusija

U panel-diskusiji sudjelovali su:

- prof. dr. Katarina Popović – generalna sekretarka Međunarodnog vijeća za obrazovanje odraslih ICAE, Srbija
- Mile Živčić – direktor Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Hrvatska
- Liljana Garić – rukovoditeljica Odjeljenja za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje u Centru za stručno obrazovanje, Crna Gora

Prof. dr. Katarina Popović u svom izlaganju naglasila je kako su postpandemijske promjene vidljive u svim segmentima života i djelovanja, uključujući i obrazovanje odraslih. Te promjene su globalne i ireverzibilne, a odnose se ne samo na tehničko-tehnološki aspekt obrazovanja, koji je dao primat digitalnom, nego i na, posljedično, sve veći značaj medijske i informacijske pismenosti, kao jedne od ključnih kompetencija za savremeno, digitalno doba, te, još više, na važnost kritičkog promišljanja i odnosa prema savremenoj stvarnosti.

Prof. Popović naglasila je i to da je pandemija COVID-19 još jednom pokazala jaz između bogatih i siromašnih zemalja, koji se reflektira i na polje obrazovanja, što implicira sve veću potrebu za razvijanjem strategija kojima će obrazovanje, pa tako i obrazovanje odraslih, postati univerzalno dostupno i prevazići socijalne nejednakosti.

Još jedan od važnih aspekata obrazovanja koji je sa pandemijom dobio na značaju jeste obrazovanje za zdravlje, odnosno obrazovanje u polju zaštite zdravlja. Pandemija COVID-19 naglasila je potrebu da se poruke o načinima zaštite zdravlja artikulišu jasno i nedvojbeno, a građani (na)uče da ih na odgovarajući način tumače, kao i da se razvijaju i globalno primjenjuju strategije borbe protiv lažnih vijesti.

U zaključku, prof. Popović je ukazala na značaj transformativne uloge obrazovanja, kao preduslova kvalitetnijih društvenih odnosa i pravednijeg društva tokom i nakon pandemije.

Gospodin Mile Živčić prenio je neka iskustva iz Hrvatske, naglašavajući kako je ova zemlja imala vrlo specifičnu situaciju, budući da se paralelno sa pandemijom dogodio i potres. Kao trend je zabilježen fokus obrazovnih vlasti na osnovno i srednje redovno obrazovanje, potom na visoko, dok je obrazovanje odraslih bilo na margini i ostavljeno je Agenciji da se njime bavi. Neophodna je bila brza konsolidacija, prilagodba i pokretanje procesa, što je Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih iznijela na odgovarajući način.

Gospodin Živčić je, aludirajući na naziv konferencije *Obrazovanje odraslih i pandemija*, izrazio nadu da će u narednim godinama, između ostalog i zahvaljujući iskustvima iz pandemijskog vremena i pozitivnim praksama iz cijelog regiona, naziv neke buduće konferencije biti „*Obrazovanje odraslih – pandemija*“, odnosno da će obrazovanje odraslih biti apsolutno u fokusu u cijelom regionu.

Gospođa Ljiljana Garić izložila je neke od izazova sa kojima su se suočavali akteri obrazovanja odraslih u Crnoj Gori, ali i naglasila da je, unatoč tim izazovima, Centar za stručno obrazovanje uspio da ponudi i neke nove programe obuke, te da kontinuirano provodi sve aktivnosti, uključujući i one na međunarodnim projektima. Gospođa Garić naglasila je veliki uticaj koji je prelazak na digitalne platforme imao na obrazovni proces, uz napomenu da je on donio mnoge poteškoće, ali i određene dobrobiti, poput one da je obrazovna ponuda postala dostupnija korisnicima u udaljenim područjima, izvan velikih gradova.

Stručno andragoško predavanje

Prof. dr. Mirjana Mavrak, profesorica na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, održala je jednosatno predavanje o temi *Andragoški ogledi u doba pandemije: alternacije i alternative u obrazovanju odraslih*.

U izlaganju se tematiziralo aktivno suočavanje sa pandemijom kao kriznom situacijom u širokom prostoru obrazovanja odraslih. Krizne intervencije u obrazovanju, kao kombinacija edukoloških i psiholoških teorijskih koncepata, ilustrirane su pomacima u mikroandragoškom djelovanju na univerzitetu, kroz usporedbu sadržaja i procesa nastavnog rada tokom tri semestra u kojima se nastava (predavanja, vježbe, mentoriranje, ispiti) u cijelosti odvijala elektronskom komunikacijom. Prof. Mavrak je stavila naglasak na poimanje alternacija i alternativa u obrazovanju odraslih, kao pojmova o kojima bi andragoški eksperti trebali podučavati podučavatelje na svim razinama obrazovanja.

Kombinacijom teorijskih stavova i refleksije na osobno iskustvo, profesorica Mavrak je, kroz izuzetno zanimljivo izlaganje, otvorila neka ključna pitanja o odnosu edukatora u obrazovanju odraslih i polaznika u novom, digitalnom okruženju. Ključno pitanje na kojem je bio fokus izlaganja jeste: da li je riječ (samo) o alternacijama, odnosno prilagođavanju „starih“ modela podučavanja novom okruženju, ili o alternativama, odnosno pronalaženju novih modela podučavanja imanentnih novim okolnostima i obrazovnim okruženjima.

Odgovor ključnih aktera na pandemiju koronavirusa – radne grupe i zaključci radnih grupa

Radne grupe su imale za cilj dati neke od odgovora na promjene u obrazovanju odraslih pod uticajem pandemije COVID-19. Radne grupe obuhvatile su:

- *Organizatore obrazovanja odraslih (javni i privatni centri, škole i organizacije) – radna grupa 1* – moderator Andrej Marušić, Ustanova za obrazovanje odraslih „Dante“ Rijeka
- *Obrazovne vlasti (ministarstva obrazovanja, pedagoški zavodi) – radna grupa 2* – moderator dr. sc. Emir Avdagić, DVV International – Ured za BiH
- *Andragoške kadrovelnastavnike u obrazovanju odraslih – radna grupa 3* – moderatorica dr. sc. Amina Isanović Hadžiomerović, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Radna grupa 1 zaključila je da su ključni izazovi s kojima se suočavaju organizatori obrazovanja odraslih:

- Pronalaženje novih načina da se uopće opstane
- Potreba za digitalnom transformacijom i novom organizacijom rada
- Potreba za prilagodbom novim obrazovnim potrebama i novim (uglavnom digitalnim) uslovima.

Ključni odgovori na ove izazove odnose se na:

- Veću podršku vlasti, u smislu omogućavanja pristupa digitalnim resursima
- Veću inovativnost i kreativnost organizatora obrazovanja odraslih
- Bolju edukaciju korisnika za korištenje digitalnih alata

- Pronalaženje novih resursa
- Veću podršku svih ostalih aktera u oblasti obrazovanja odraslih.

Radna grupa 2 zaključila je da su ključni izazovi:

- Zakonska regulativa koja je neusklađena sa novim okolnostima u kojima se odvijaju obrazovni procesi
- Nedostatna infrastruktura
- Specifični problemi koji se odnose na organizaciju nastavnog procesa
- Potreba za dodatnom edukacijom nastavnika, posebno u polju digitalnih komunikacija.

Ključni odgovori na ove izazove odnose se na:

- Razvijanje platformi za e-obrazovanje
- Razvijanje novih modela za praktičnu nastavu
- Međusektorsku saradnju na razvoju online obrazovanja.

Radna grupa 3 zaključila je da su ključni izazovi:

- Strah od nepoznatog i kod nastavnika i kod polaznika
- Nizak nivo informacijske i informatičke pismenosti
- Nedostatak tehničke infrastrukture za odvijanje obrazovnog procesa
- Nedostatak direktnog kontakta, a time i vođenja i kontrole obrazovnog procesa.

Ključni odgovori na ove izazove odnose se na:

- Podizanje kompetencija u kriznoj komunikaciji i kriznom upravljanju
- Sistematski odgovor na krizu
- Pomjeranje fokusa u obrazovnom procesu sa sadržaja i metoda na ishode
- Veći angažman naučne zajednice.

Obrazovanje odraslih u postpandemijskom periodu – Zaključci

Zaključci konferencije formulisani su kroz rad učesnika metodom *world cafe*. Učesnici su u diskusiji pokušali odgovoriti na pitanja: „Šta je novo normalno?“, „Šta se promijenilo u novom normalnom?“, „Koji su ključni izazovi u obrazovanju odraslih?“ te „Koja su potencijalna rješenja, odnosno naučene lekcije?“

Neki od zaključaka su:

- Novo normalno je, sasvim izvjesno, donijelo neke nepovratne promjene u svim segmentima ljudskog djelovanja, uključujući i obrazovanje, pa tako i obrazovanje odraslih.
- Te promjene ogledaju se u novim obrazovnim potrebama, kao i potrebama za novim načinima njihovog zadovoljavanja.
- U tom kontekstu, neophodno je razvijati ne samo nove obrazovne ponude, nego i nove pristupe i metode u obrazovanju odraslih.
- Također, neophodno je kontinuirano istraživati i pratiti te potrebe, uz posebnu brigu i pažnju na to da niko ne ostane isključen, s obzirom na to da je pandemija uzrokovala i veću socijalnu neravnopravnost, uključujući i onu koja se odnosi na obrazovnu ponudu.
- S obzirom da je pandemija uzrokovala nagli i iznenadni prelazak na digitalne platforme i sistem *distance learning*, posebno je važno razvijati nove modele saradnje u online okruženju, kao i digitalne kompetencije i medijsku i informacijsku pismenost, kao i podržavati obrazovanje za aktivno građanstvo.
- Važno je iskoristiti stečena iskustva i primijeniti pozitivne prakse, te biti spreman na prilagodbe i promjene, kao i razvijati veću tolerantnost na netradicionalne oblike podučavanja.
- Ključno je uvođenje standarda, smisleno vrednovanje ishoda i održavanje kvaliteta u obrazovanju odraslih.
- Odgovornost u ovom polju podijeljena je između nadležnih obrazovnih vlasti, organizatora obrazovanja odraslih, ali i samih korisnika/polaznika.
- Potrebno je održati i kontinuiranu finansijsku podršku, s obzirom na to da se smanjuju budžetska ulaganja i ulaganja donatora u obrazovanje, a time i obrazovanje odraslih.

Promocija publikacije „Obrazovanje odraslih u BiH – 20 godina podrške DVV Internationala“

Promocija publikacije *Obrazovanje odraslih u BiH – 20 godina podrške DVV Internationala* održana je s ciljem ne samo da se skrene pažnja na sadržaj same publikacije nego i da se na prigodan način osvijetli i uloga DVV Internationala – Ureda za BiH u sistematskom razvoju i promociji obrazovanja odraslih u BiH u posljednjih 20 godina.

Kako je navedeno i u samoj publikaciji, tokom dvije decenije oporavka svih segmenata društva i ekonomije u BiH, DVV International je svoj fokus rada prilagođavao potrebama okruženja, zadržavajući pri tome dugoročnu viziju sistematskog pristupa oblasti obrazovanja odraslih. Prvih su godina aktivnosti bile usmjerene na promociju obrazovanja odraslih, povećanje obrazovne ponude i upoznavanje stručne i šire javnosti s andragoškom mišlju. Uzimajući u obzir kod velikog broja stanovnika još uvijek otvorene rane od ratnih dešavanja, značajan broj aktivnosti bio je posvećen poboljšanju odnosa između različitih nacionalnih skupina, pomirenju i izgradnji povjerenja, posebno uključivanjem najteže pogođenih ciljnih skupina. S vremenom su takve aktivnosti nadograđivane te su inicijalne ideje prerastale u složene, višegodišnje projekte.

Ostvariti saradnju sa svim relevantnim organizacijama i institucijama bio je jedan od primarnih ciljeva i osnov lobiranja za usvajanje zakonskog okvira i uvođenje sistematskog pristupa oblasti obrazovanja odraslih. Krajnji ishod tih napora ogleda se u činjenici da je obrazovanje odraslih prvi put u historiji Bosne i Hercegovine predmet legislativa na području cijele države.

U čast dvadesete godišnjice rada DVV Internationala u BiH u publikaciji je simbolično odabrano dvadeset priča o različitim aspektima rada i rezultatima DVV Internationala u Bosni i Hercegovini u prethodnih dvadeset godina, sagledanim iz različitih perspektiva i predstavljenim u različitim formatima. Autori i autorice tih priča obratili su se i učesnicima konferencije:

- Damir Žuga, nekadašnji ministar za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona, govorio je o važnosti napora DVV Internationala i direktora Ureda za BiH dr. sc. Emira Avdagića na usvajanju zakona o obrazovanju odraslih i svom osobnom iskustvu izvanredne saradnje sa DVV Internationalom.

- Valentina Gagić, direktorica NVO Sara iz Srebrenice, kazala je kako je DVV International – Ured za BiH iskren prijatelj i podržavatelj aktivnosti njene organizacije u Srebrenici, koji, za razliku od drugih donatora, kontinuirano osnažuje aktere obrazovanja odraslih kroz različite segmente djelovanja, a ne samo kroz finansijsku podršku.
- Svjetlana Tubić, trenerica trenera u obrazovanju odraslih, govorila je o svom osobnom putu razvoja u obrazovanju odraslih koji ne bi bio moguć bez DVV Internationala – Ureda za BiH, naglasivši da je taj put profesionalnog razvoja promijenio i njen život u potpunosti.
- dr. sc. Amina Isanović Hadžimerović, sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, zahvalila je DVV Internationalu – Uredu za BiH i posebno direktoru Ureda dr. sc. Emiru Avdagiću što godinama podržavaju napore da se i studentima Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu približi obrazovanje odraslih, kroz organizovanje posjeta Uredu DVV Internationala u Sarajevu. Do sada je, prema riječima dr. sc. Isanović Hadžimerović, više od 600 studenata imalo priliku da se kroz te posjete bolje i detaljnije upozna sa konceptom obrazovanja odraslih i radom DVV Internationala – Ureda za Bosnu i Hercegovinu.
- Anes Čerkez, jedan od urednika publikacije, zahvalio je svim autorima na doprinosu i izrazio nadu da je ovo tek prvih dvadeset godina saradnje sa njima, te da će ona biti nastavljena i ubuduće, na korist BiH i njenih građana.

I direktor Ureda za BiH DVV Internationala dr. sc. Emir Avdagić obratio se svim prisutnim, zahvalivši na dosadašnjoj saradnji i iskazujući zadovoljstvo što su zajednički naponi DVV Internationala – Ureda za BiH i svih partnera rezultirali značajnim napretkom u polju obrazovanja odraslih u BiH.

Svi prisutni na poklon su dobili publikaciju *Obrazovanje odraslih u BiH – 20 godina podrške DVV Internationala*, te su, u znak sjećanja na lijepo druženje i večer obilježavanja godišnjice DVV Internationala u BiH, ostavili i svoje otiske prstiju na Drvetu otisaka, koje simbolizira 20 godina rada DVV Internationala u BiH.

Tim DVV Internationala – Ureda za Bosnu i Hercegovinu zahvaljuje svim panelistima, predavačima, moderatorima i učesnicima konferencije, koji su

svojim proaktivnim pristupom i izvanrednom pozitivnom energijom doprinijeli kvalitetu diskusija i učinili konferenciju uspješnom i plodonosnom.